

અગરેલનો અપાટો.

ભાગ ૨ નો.

૧૮૫૬

(કુળકર્ષી આગેશી મદદનો.)

૨મી પ્રસીદ્ધ કરનાર

વ્યાસ દીરખાસંકર મોતીશમ.

હા.૦ કંસારા સેરીને નાકે.

સુરત.

૬૫, સંઘાડીયાવાડમાં "અખીકા" પ્રેસમાં

ભવાનીશંકર રવીશંકરે

આપ્યો.

—૦૬૦—

સંવત ૧૯૩૬ સને ૧૯૮૩.

કીમત એક આનો.

ઝગરેલનો ઝપાટો.

ગરબી.

(અંબે જોવાની આડીરે, નીરખું મોરી માંડી . એરાગ.)

તમે જુવો સુરતના લોકરે, ઝગરેલ ઝપાટો;
 થઈ આરુદ્રાની હેલીરે, માર્યો પેહલો સપાટો. ॥ ટેક. ॥

જેઠ વદ તેરસ શોભવારે, આયવાં ફાડી પરવત વાટોરે. ઝગ.
 આગગાડીના પુલજ તોડ્યા, તાણાયા છે સલેપાટોરે- ઝગ.
 સુખીયા લોકોના સુખ તાણાયા, સુતા ઢાળીને છપરખાટોરે. ઝગ.
 બાગબગીચા ને બંગલા ભાંગ્યા, ખેંચાઈ ખુરશી ને પાટોરે. ઝગ.
 મોદીઓના અનાજ તાણાયા, ભીંજી ગયો ઘઉંનો આટોરે. ઝગ.
 ચૌદશે પાણી શહેરમો પેઠાં, ચારગમ થઈ ફાટા ફાટોરે. ઝગ.
 કોઈનારે ઘરમાં ને કોઈનરે માળે, દખાય ઉપલી છાટોરે. ઝગ.
 કીલ્લોને કોરટો બંધ રહ્યાછે, બંધ થયા બન્ટરના હાટોરે. ઝગ.
 કંઈક ગરીબના માલ તાણાયા, થઈ ગયા છે ખારે વાટોરે. ઝગ.
 ધીના ઘાડવા પાછા ફર્યા છે, બંધ રહ્યો મનારનો કાંટોરે. ઝગ.
 કીલ્લા આગસ બે પુલ ભાંગ્યા, એક ભાંગ્યો એક થયો રાંટોરે. ઝગ.

શીયાળામાં શૈયક ધુમ્પા, રેલે ઉઘાડ્યો દુખનો દાટોરે. જ
તાહાડા ડાહ્યામ તાકીને દીધા, નહીં રૂઆય ચણુ ચણાટોરે. ઝ
ખારેપરામો ફરી વગી છે, ઘણો કર્યો છણુછણાટોરે. ઝગ,
વ્યાસ કહે સૌ સમજી ચાલો, મુકી દેજો પાપનાઘાટોરે- ઝગ

ગરબી.

(આવોની નંદલાલ, રમવાને આવોનીરિ. એકાગ.)

આવી છે ઝગરેલ, સુરત પર આવી છે રે. આવી છે. ખેવાર.
જેઠ વદ તેરસ શોમવારે, ખોટો બન્યો છે ખેલ. સુરત પર-
તાપી કાંઠાના ગામજ તાણુયા, ઘણા તણાયા ખેલ. સુરત પર.
ચૌદશે પાણી ગામમાં પેઠાં, થઈ છે રેલમ છેલ. સુરત પર-
ખાગખગીઆના ખંગલા ભાંજ્યા, ઘણા ભાંજ્યા છે મ્હેલ. સુરતપર.
ચકલે ચકલે પાણીરિ આવ્યાં, નાહો છોકરાઓ કરે સેલ. સુરતપર.
ઘોડાગાડીએ ખેસી ફરે છે, બેવા નીકળાએ સુરતી છેલ. સુરતપર.
જણા લોકોના માલ તણાયા, તણાયા ઘાંચીના તેલ. સુરત પર.

ગગાડીના પુલ ખિંચાયા, સલેપાટ ઉપરની રેલ. સુરત પર-
 રટો સઘળી ખંધ થઈ છે, પાણીએ ભરાઈ ગઈ જેલ. સુરત પર.
 ગણા લોકોના ઘર ઘોવાયા, કંઈક દાહાડનો કાહાડ્યોમેલ. સુરત.
 ખુડતા મનુષ્ય પોકાર કરે છે, જાણે ટેલીયા નાંખે ટેલ. સુરત પર.
 વકીલ સાકેરલાલે વેંહેંચ્યા વટાણા, કાડી ધરમની પેલ. સુરત પર.
 ગરીબ બીચારા ખોળા ધરે છે, ફાંકે ધાણીને કરે ગેલ. સુરત પર-
 યાસ શીખામાણુ સૌને દે છે, હવે મુકજે પાપના ફેલ- સુરત પર.

લાવણી.

-ૐૐૐ-

હવે ગયો સુરતનો સાર લાલ ગયા લાલા.
 ગયા આતમારાંમ ભુખાણુ ફુલાચંદવાલા;
 ગયા અરદેશર ખડાદુર જગતમે શાકા;
 ગયા નાજર આદીતરાંમ મંછા કાકા;
 ગયા નવાબ અફઝુલહીન પેહરતા જામા;
 ગયું નાંણવટનું નાક રામદાશ મામા;
 ઉડી હરીભગતીની પેડી વડોદરા વાગા;
 હવે ગયો સુરતનો સાર લાલ ગયા લાલા. ૧

ગએા સાખં સપોલીઆ રહા છકર શુંચાલે.
 આવો ઝગરેલનો ફંદ તેમાં શું ચાલે;
 બે ત્રણ જાણના બશે બશે પચાશ પચીશે;
 કંઈ ગ્રહરથે ભર્યા છે પાંચ કોઈના વિશે;
 એવી રીતે કરે છે ટીપ મહાજનવાળા;
 હવે ગયો સુરતનો સાર લાલ ગયા લાલા ૨
 મુંબઈમાં ગયો છે તાર ન લાગી વારે;
 ત્યાં રકમ થઈતેયાર પચાસ હજારે;
 કરો ગરીબની બરદાશ જોઈએ તો લેજો.
 ને થયું હોય નુકશાન તે હમને કહેજો;
 એવી રીતે કહા છે સહન મુંબઈ વાળા;
 હવે ગયો સુરતનો સાર લાલ ગયા લાલા; ૩
 પડ્યા ગરીબ લોકોના ઘર રેલે કર્યા ખોખા;
 તેને ખાવા આપ્યું અંન દાલને ચોખા;
 મુંબઈથી આવ્યા જાણ પાંચ ઘણાએક શ્યાણા;
 જેનું થયું જેવું નુકશાન આપ્યા નાણા;
 કવી કહિ પાપના ફંદ મુકજો ચાળા;
 હવે ગયો સુરતનો સાર લાલ ગયા (ચુની)લાલા. ૪

ગુરાનપુરી રાગ.

- રૂપું મુરત સરખું શહેર, ઝવરેલે કાદાડયું ઝેર;
 કંઈક દહાડાનું વેર, એણે ક્ષીધું છે. ૧૬૬.
- જાણું કીધું છે તુકસાન, સહિના ઉતાર્યાં છે માન;
 એતો કરતી આવી તાવ, દુખ દીધું છે. ૧
- ગુલમી આગ્યો નેઠ માસ, લેમાં તાપીમાનો માસ;
 સહિની કરવાને તપાસ, રેલ આવી છે. ૨
- ફરતી ફરતી હામે હામ, સહ્યો મુકી મનની હામ;
 કાંઠા ઉપરના ગામ, ધસડી જાવી છે. ૩
- અથમ વરીઆવી લાગોળ, અધરાતે વાળ્યો રોળ;
 નાશે બકરાં જિંદર કોળ, પાણી પેંદા છે. ૪
- બીજો દહાડો મંગળવાર, માએ રસ્તા રેક્યા બાર;
 લોવા નીકળ્યા અમલદાર, હારી ખેડા છે. ૫
- કુદી નહાવપુરાની ખાડી, અટકી ગયા ઘોડા ચાડી;
 ગોપીતળાવની વાડી, ઘણી ખેડી છે. ૬
- વાગે રણુર્ષિયા રણુતુર, ગોપીપુરામાં ભરપુર;
 નવું પદ નથી દુર, રેલ ખેડી છે. ૭

લીલો જાંપાને ક્રિષ્ણાવી, મુંબઈ વડ કને આવી;
ચીડીયાકુદ નાખી આવી, એતુંભારો છે. ૮

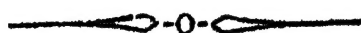
જમને જોઈ આગગાડી, ભરી નાખી જતાખાડી;
બણા ધર નાખ્યા પાડી, સઉ નાસે છે. ૯

જાંજાં જઈએ તાંતાં પાણી, દુનીયા કરી ધુળધાણી;
જાણે સુરત લેશે તાણી, ભય લાગે છે. ૧૦

ત્રણ દહાડાને ત્રણ રાત, શહેરમાં રહ્યાં તાપી માત;
સઉ લોક બેઠા કરે વાત, રાતે જાગે છે. ૧૧

કોઈ બેઠા જપે જાપ, નથી જોવાતો અદાપ;
માણ કરો ધુન્ડા માજ, રૂકુ કરજો. ૧૨

રહે છે કીરપાશંકર વ્યાસ, મુંબઈ ઉપર વીચાસ;
મામાદેવી પુરશે આશ, ધીરજ ધરજો. ૧૩

છપ્પો.

મુંબઈ સરખું શહેર લેહેર લંકાના જેવી;
લવેલી ઝોળા ઝોળ નજરે ન દીડી એવી;
લક્ષ્મી લાખેણી લોક બારે અંદરના રહે છે;
નાના વીધના રોજગાર બુધીથી બહુ કરે છે;

જોભા એવી મુંબધ તણી વ્યાસ કીરપાશંકર કહે કથા
એવું દયાળુ શેહેર ખીજી મેં દીઠું નથી. ૧

ગરબી.

(મારારે સ્વામી બોલોની વાહલા—એ રાગ

મદત આવી મુંબધથી ભારે;	
ચડા શઉ સુરતની વહારે.	મદત ૧
સંવત ઝોગણી ઝોગણ્યાણી;	
જેઠ વદ તેરસ સોમવારે.	મદત ૨
ચઉદસે ચારેગમ પાણી;	
ધશ્વર વીના ઝોણુ ઉમારે.	મદત ૩
તાપી માએ ત્રાશ ધણો કીધો;	
મુંબધમાં થયો છે પોકરે.	મદત ૪
શેર બજારના દલાલે;	
મોટી મીટીંગ કરી તારે.	મદત ૫

શેઠ ચુનીલાલ મોતીલાલે;		
ચેરમેન થયા તપાસારે.	મદત	૬
માંહોમાંહે વાત કરી સહ્યો;		
કરવો છે મોટો પરાપગારે.	મદત	૭
કલમ કાગલ કરમો લખને;		
ફોફીઆ સજ થયા બારે.	મદત	૮
તરત ફૂંડ થઇ ગયો રૂડો;		
આશરે થયા ચાર હજારે.	મદત	૯
ગરીબના કામ રૂડા થાઓ;		
પણ જણ સુરત વધારે.	મદત	૧૦
વ્યાસ આશીસ દે છે સહને;		
પ્રભુ વંશ સહનો વધારે.	મદત	૧૧

ગરબી.

(માએ કાપ કર્યા તે કળી કાળમાં જો—એ રાખ)

જાઓ જુલમ થયો તે કળી કાળમાં જો;
સુરત જલાઇ ગયું રેલની 'જાળમાં જો, ટેક.'

- મોટી મદત આવી છે મુખ્ય શહેરથી જો;
 હામ હામ થાએ તીપ મોટી મેહરથી જો. ઝાઝો ૧
- શેર બજારના દલાલ ધણા ફાંકડા જો;
 કરે રકમ તપ્પાર મુકે આંકડા જો. ઝાઝો ૨
- ગોવનજી તુળસીદાસ છે ધર્મના ધણીજો;
 લખ્યા રોકડા તરત આપ્યા ગણી જો. ઝાઝો ૩
- ગણેશ વેલજી છે શ્રાવક સાથમાં જો;
 નાણા આપ્યા ચુનીલાલના હાથમાં જો. ઝાઝો ૪
- બેરામજી બીખાજી અધ્યાય કેહેવાય છે જો;
 ગરીબ ગરબાની વહારે ધણું ધાય છે જો. ઝાઝો ૫
- અસલથી છે સ્વલાવના ભોળીઆ જો;
 તરત રોકડા કહાડીને આપ્યાં પોહોળીયાં જો. ઝાઝો ૬
- પારસી સાપુરજી બરજોરજીને ધન છે જો;
 એનું પરમારથ ઉપર મોઢું મન છે જો. ઝાઝો ૭
- એણે આપીયું અપાવીયું સહુની કને જો;
 મોટી મદત કરી એણે મોકળે મને જો. ઝાઝો ૮
- રત્નાગર ખાલેકજી ઉપર મેહર છે જો;
 આપ્યું મામાદેવીએ લીલા દહેર છે જો. ઝાઝો ૯

- એણે આ કામમાં તો સારી કરી ને;
આખા રોક રૂપીઆ વીસાંબ ન કરી ને. જાઓ ૧૦
- મંચેરજીઆઈને શોખ ઘણો આગતો ને;
હાલો લીધો છે પુન્યના ભાગતો ને. જાઓ ૧૧
- મોતીચંદ દેવચંદ દેવ રૂપ છે ને;
એના મીત્ર મંડળ નેવા ભુષ છે ને. જાઓ ૧૨
- ચુનીલાલ મોતીલાલ સહજ સાથમાં ને;
ધરમ ધન લીધો છે એણે હાથમાં ને. જાઓ ૧૩
- આગેવાન થઈ કામ પાર પાડવાં ને;
દુષ્માં દટાયલાને પકડી બહાર કઠાડવા ને. જાઓ ૧૪
- અમરશીભાઈ સદાએ આણુંદમાં ને;
રોક રૂપીયા આપીયા છે આ કુંડમાં ને. જાઓ ૧૫
- સોમનારાયણ ચંદ્રમાં ને સુર્ય છે ને;
પરમારથ કરવામાં આતુર્ય છે ને. જાઓ ૧૬
- કાવસજી નસરવાનજીએ રૂકું ક્યું ને;
આપ્યું રોકડું નાણું ને દીપમાં ભર્યું ને. જાઓ ૧૭
- રામજી પુરશોતમ જીવમાના ઉદાર છે ને;
નાણા આપતાં એને શી વાર છે ને. જાઓ ૧૮

ત્રીભોવન ભરખચંદ બસાદુર છે નો; જાઓ ૧૬
પુન્ય દાનની વાતોગા ભરપુર છે નો.

ખાજ દસાલોએ આપીયું રૂં ચાલોને નો;
ધન ધન છે એ સકીની કમાઈને નો. જાઓ ૨૦

વ્યાસ વચન કેહું છે ધરમ વીશે આપજો નો;
દુખી લોકના તે દુખડા કાપજો નો. જાઓ ૨૧

—૦૬૦—

છપ્પો.

સુરત રોહરની હાલ લકીકત 'કહું છું' લારી;
આવી છે અધરેલ દુખી છે દુનીયા સારી;
ધણું થયું નુકસાન ધરનો ધાણુજ વાળ્યો;
ટાડા દીધા ડામ જીવને જાઓ ખાળ્યો;
વ્યાસ કહે વળી વળી વચન લમારું થાપજો;
ઉતાવળથી આવીને દુખીઆનું દુખ કાપજો.

ગરબી.

—૦—

૧૨૧ી રામ કથા સુખદેવજી કહેછે રે, પરીક્ષિત રાએને એ રાગ.

મોટી જરૂર કરી મુંબાર્ડ શેદરથી, ત્રણ શેડીઆ આવ્યા;
હુખ દુરખગના ખોવા શાક, શેક રૂપેઆ લાવ્યા. ટેક,

શેક ચુનીલાલ મોતીરામ, રંક રઈઅનના કરવાં કામ;
કર્યો સોનીફળીએ મુકામ. મોટી ૧

સોમ નારાયણ સુરજ જેવા, મોટી રેલ બીશે દલાવા લેવા;
આવ્યા બુખ્યાને ભોજન દેવા. મોટી ૨

અમરસીજાદને આવી દયા, ધણા કામ મુકીને તઇઆર થયા;
મુકામ નાણાવટમાં આવી રહ્યા. મોટી ૩

ગુલાઇ બીજમીએ સુરત આવ્યા, ધણા શેડીઆઓને મન લાવ્યાં;
બરદાસ કરવા નાણા લાવ્યા. મોટી ૪

કનારગામ છે સુરતની પાસે, એકનીશે લીધી તપાસે;
હુખીઆ લોકા આવ્યા પાસે. મોટી ૫

કેટલા હુખવા કેટલા કોળી, તેના હઈયાએ ઉઠે દોળી;
તેને રેકે નાખ્યાએ રાળી. મોટી ૬

ફરમાલ તેના ઘરડાઈ ગયા, જોઈ દુશ્મનને અવરે દયા;
પાણીથી પાએમાલ થયા. મોટી ૭

કેટલા આહાર કણુગી ભાડેલા, તેના આંખમાં આંસુના રેલા;
તેને ખાવાની પડે વેલા. મોટી ૮

તેને ત્રણ બાંધ્યા અપ્યા નાણા, ધડ જુવાર ચોખાને દાણા;
આપ્યા લુગડા જાણે કાડયા લાણા. મોટી ૯

આવીશમીએ નાનપરે રે ગયા, જોઈ તુકશાન મનમાં આવી દયા;
ઘણા ગરીબ આવીને ઉભા રહ્યા. મોટી ૧૦

આએવા માછી ને મુસલમાને, દેખાડે થયા જે તુકસાનો;
વેહેંચી ખીચડી આપ્યો અકેક આનો. મોટી ૧૧

કેટલા નામીયાના દુખ કાપ્યા, તેના છાના જઈ જાતે આપ્યા;
માથે ચડાવી રૂદીઆ ચાંપ્યા. મોટી ૧૨

પાલ અડાજણ છે સામે પારે, થયા શેઠીઆઓ સઉ તઈયારે
લીધી દાલ ચોખા ને જુવારે. મોટી ૧૩

લુગડા ચેકડા સાથે લીધા, પુલપર રહીને ગયા સીધા;
જઈ ગરીબ ગરબાને દીધા. મોટી ૧૪

કોળી કણુખી દુખળા ને માછી, ખીજી જુવાર મંગાવી પાછી;
ઉંચ શેઠીની વસ્તી આછી. મોટી ૧૫

સડેને પ્રસન કરી સાંજે આવ્યા, ખીજા લુગડા અનાજ મંગાવ
સડે શેડીઆના મનમે ભાવ્યા. મોટી ૧૬

તેવીસમી તારીખ જુલાઈ, ગયા સગરામપર ત્રણે ભાઈ;
ધણી રંક લોક આવ્યા ધાઈ. મોટી ૧૭

સડે બેઠા દુખતા ગુણ ગાવા, તેને દાળ ચોખા આવ્યા ખાવા;
આલ્યા અમ્મનીકુમાર ત્રણે નાવા. મોટી ૧૮

તાંતો કોળી દુખળાનું દુખ ખોયું, ચારે ગમ તપાસી જઈ જોયું;
રેલ માતાએ સાઈં ધોયું. મોટી ૧૯

તાંથી જઈને જોઈ તુલસીવાડી. તાં ખાવા સાધુ આવે દહાડી;
ધણી ખાવળીઆની છે ઝાડી. મોટી ૨૦

જાયું ગુમતેસર ગામ કુલપાકુ, તાંતો હીસાખ શી રીતે કાકું;
સડેનું પેટ કર્યું જઈને તાકું. મોટી ૨૧

વેળ ઉભોલી ને સીંચણપોર, આવતા ને જતાં થાએ ખપોર;
ત્રણે ગામમે થાએ દુખતો શોર. મોટી ૨૨

ઝાઝા રંક લોક આવ્યા ધાઈ, પગે લાગે ને ફેફે મોટાભાઈ;
પુરી નાખે આ દુખની ખાહી. મોટી ૨૩

તહાંતો અનાજ અતીશે કહાડ્યા, લુગડાના તાકાઓ ફાડ્યા;
સડે સુખી થયા દુખડાં છાંયડા. મોટી ૨૪

રીમાતામાં પણ એમ કરી, રાંદેરમાં 'જોયું' ફરી રે ફરી;
લે વેર લીધું વાત ખરેખરી. મોટી ૨૪

કેટલા શાસ્ત્રા પોતીઆઓ મોટા, સાધુને આપ્યા લગોટા;
હંમાં અક્ષર એક નથી ખોટા. મોટી ૨૫

આવ્યાં રેલ તણા મોટા ટાણા, ધણાક ને આપ્યા દાણા;
વળી કેટલાક ને આપ્યા નાણા. મોટી ૨૬

સુરતમાં પણ હેવી રીતે, બહેચાં અનાજ ધન કરી પ્રીતે;
ઘેરે ઘેર ગવાશે ગુણના ગીતે. મોટી ૨૮

સુરતના ફાંડમાં શોરે જરયાં, કલેકટરના આગળ જઈને ધરયાં
એતો ઈશ્વરને ઘેર જમેરે કરયાં. મોટી ૨૯

દેશી મીત્ર કહીએ મંછારાંમ, ગુજરાત મીત્રનું મોટું નામ;
સો. સો આપીને કરયા પરણામ. મોટી ૩૦

નીરાશના ફાંડમાં વેહેઆવાને, સરવેના કહ્યાણુ છીંવાને;
મરીબના પોષણુ કરવાને. મોટી. ૩૧

સુર્ય પ્રકાશમાં પ્રકાસ્યુછે, ચરમારથમાં ધન આપુ છે;
કેટલા મરીબનું દુખ કાપ્યુછે. મોટી ૩૨

સુરતમાં દીવસ દસ રહ્યા, મોટી મેર કરીને મુંબાઈ ગયા;
જઈ સુનેલીને સમાચાર કહ્યા. મોટી ૩૩

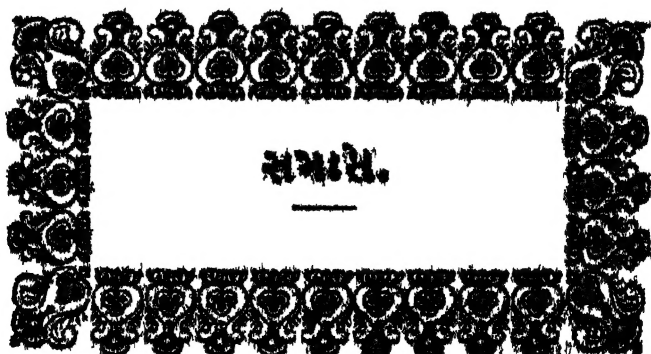
વ્યાસ વીનતી કહે તે ચીત ધરજો, ભુલે જીવરની ભગતી કરજો;
સહજે ઠારયા તેવા તમે ઠરજો. મોટી ૩

છાંદો.

શેર તણા સરદાર સુશોભે એક અરજ હમારી;
અંદ્ર સૂર્યથી અધીક કીરતી વધી તમારી;
વીદ્યા બળ વીવેક જશઃ પ્રકાશે થાજો;
રંક ગરીબ કંગાળ રક્ષતની વારે ધાજો;
ખરમારથપર પ્રીતી કરો; વચન હમારું થાપજો;
કીરપાશંકર વ્યાસને એલકાળ રૂડો આપજો.

સમાપ્ત.

જાહેરખબર.

આ ચોપડી તથા એના પહેલો ભાગ નીચે લા
કાણેથી રોકડી કરીએ મળશે.

મુરત મધે વ્યાસ કીરપાશંકર મોતીરામ દોઃ કંસા
સેરીને નાકે. એ શિવાય દરેક ખજાનોમાંથી મળશે.

